

ისტორიული ობიექტების რესტავრაცია მწვანე მშენებლობაში

რამაზ კილაძე, გიორგი კილაძე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი: ამ ბოლო პერიოდში ძალზე გახშირდა ქალაქების ცენტრალურ უბნებში მწვანე ნარგავების მიმართ აგრესია, რასაც ხშირად ეწირება ისტორიული ნარგავბაგ, მათ შორის დიდი ასაკის მცენარეები, რომლებსაც სულ სხვა დატვირთვა შეიძლება ჰქონდეს გონივრული ქმედებების შემთხვევაში. მსგავსმა დამოკიდებულებამ თითქმის გაანახევრა გამწვანებული ტერიტორიების ფართობები განსაკუთრებით დიდ ქალაქებში, რაც გლობალური დათბობის პირობებში კიდევ უფრო აუარესებს გარემოს ეკოლოგიურ მდგომარეობას.

ნაშრომში განხილულია მწვანე მშენებლობის ისტორიული ობიექტების მიმართ მიღებული გადაწყვეტილებები, განხილულია ისტორიული ბაღის განმარტება, როგორ უნდა იყოს დაცული მასში არსებული ასაკოვანი მცენარეები, მათ შორის დაზიანებულები. ჩამოთვლილია ყველა ის ღონისძიება, რაც შეიძლება განხორციელდეს უძველეს ლანდშაფტურ რეკრეაციულ ობიექტებზე დაწყებული შენარჩუნებით, კონსერვაციით, რესტავრაციით და რეკონსტრუქციითაც კი. მითითებულია რის საფუძველზე შეიძლება ჩატარდეს ეს სამუშაოები და რა თანმიმდევრობით.

საკვანძო სიტყვები: ისტორიული ბაღი, მებაღე, ლანდშაფტის არქიტექტორი, შენარჩუნება, კონსერვაცია, რესტავრაცია, რეკონსტრუქცია, დიდი ასაკის მცენარეები.

ისტორიული და უძველესი მწვანე მშენებლობის ობიექტების რესტავრაციის მიმართ ყურადღება გასული საუკუნის 60-იან წლებში გამახვილდა, როცა ჯერ კიდევ 1964 წელს არქიტექტორთა II საერთაშორისო კონგრესმა ე. წ. „ვენეციურ ქარტიაში“ განსაზღვრა ჩვენს ეპოქამდე მოღწეული ძეგლების და ისტორიული ბაღ-პარკების დაცვა.

შემდგომ, ძეგლებისა და ღირსშესანიშნავი ადგილების საერთაშორისო კომიტეტისა (ICOMOS) და ლანდშაფტის არქიტექტორთა საერთაშორისო კომიტეტის (IFLA) ისტორიული პარკების საერთაშორისო კომიტეტმა, რომელიც შეიკრიბა ფლორენციაში 1981 წლის 21 მაისს, გადაწყვიტა ისტორიული ბაღების დაცვის ქარტიის შედგენა, რომელსაც ამ ქალაქის სახელი მიენიჭა. წინამდებარე ფლორენციის ქარტია შექმნილია კომიტეტის მიერ, რომელიც დაამტკიცა იკომოსმა (კულტურულ ძეგლთა არასამთავრობო საერთაშორისო საბჭო) 1982 წლის 15 დეკემბერს, როგორც ვენეციის ქარტიის დამატება და კონკრეტულ სფეროს - ისტორიულ ბაღ-პარკების რესტავრაციას ეხება.

ისტორიული ბაღი როგორც ზემოთ დასახელებული ქარტიის I მუხლი განმარტავს, ეს „არის არქიტექტურული და ბაღის მცენარეების ერთობლივი კომპოზიცია, რომელიც საინტერესოა ისტორიული და მხატვრული თვალსაზრისით“ და ამდენად, იგი შეიძლება განხილული იქნას როგორც ძეგლი. აქვე მითითებულია, რომ ისტორიული ბაღი არქიტექტურული კომპოზიციას, რომლის შემადგენელი ნაწილები ძირითადად მცენარეულია და ამდენად ცოცხალი. ეს ნიშნავს იმას, რომ ისინი ადვილად დაზიანებადი და განახლებადია.

ამ ქარტიის მესამე მუხლის თანახმად ისტორიული ბაღი, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი უნდა შენარჩუნდეს ვენეციის ამ ქარტიის სულისკვეთების ჭრილში. მაგრამ რამდენადაც იგი ცოცხალი ძეგლია, მისი დაცვის მართვა უნდა განხორციელდეს სპეციფიკური წყაროების დაცვით, რაც წინამდებარე ქარტიის საგანს წარმოადგენს.

ტერმინი „ისტორიული ბალი“ თანაბრად მიესადაგება პატარა ბალებსაც და დიდ პარკებსაც როგორც ფორმალურს, ისე ლანდშაფტურს.

ისტორიული ბალების დაცვა დამოკიდებულია მათ იდენტიფიკაციაზე და აღწერაზე. ის მოითხოვს რამდენიმე სახის აქტიობას: **შენარჩუნებას, კონსერვაციასა და რესტავრაციას.** ზოგ შემთხვევაში შესაძლებელია რეკომენდირებული იქნას **რეკონსტრუქციაც.** ხეების, ბუჩქების და ყვავილთა სახეობების პერიოდულად შეცვლისას პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს სახეობებს, რომლებიც თავდაპირველად იზრდებოდნენ ამ ისტორიულ ბაღში. ასეთივე დამოკიდებულებაა უძრავი ან მოძრავი არქიტექტურული, სკულპტურული ან დეკორატიული მცენარეების სახეობების მიმართ, რომლებიც შეადგენენ ისტორიული ბაღის შემადგენელ ნაწილს. მათი მოცილება ან გადაადგილება უნდა განხორციელდეს კონსერვაციის, ან რესტავრაციის აუცილებლობით და მოხდეს ვენეციის ქარტიის პრინციპების გათვალისწინებით.

ისტორიული ბაღი შენარჩუნებული უნდა იქნას შესაბამისი შემოგარენით. ფიზიკური გარემოს ნებისმიერი ცვლილება, რომელიც ეკოლოგიური ბალანსისათვის საფრთხის შემცველია, უნდა აიკრძალოს.

ისტორიულ ბაღში არ შეიძლება ჩატარდეს არავითარი სარესტავრაციო სამუშაოები, მით უმეტეს სარეკონსტრუქციო წინასწარი კვლევის გარეშე, ვიდრე არ იქნება ამგვარი სამუშაოების ჩატარება მეცნიერულად შესწავლილი და დასაბუთებული. პრაქტიკული სამუშაოების დაწყებამდე უნდა მომზადდეს კვლევაზე დაფუძნებული პროექტი და განსახილველად გადაეცეს ექსპერტებს.

ისტორიული ბაღი წარსულის მემკვიდრეობის ერთ-ერთი გამოხატულებაა, მას სჭირდება დაოსტატებული ექსპერტების მხრიდან ინტენსიური, მუდმივი მზრუნველობა და მოვლა. სასურველია ამგვარი პირების - ისტორიკოსების, არქიტექტორების, მებაღეების, ლანდშაფტის არქიტექტორების თუ ბოტანიკოსების შესაბამისი ტრენინგებით უზრუნველყოფა. ისტორიული ბაღებისადმი ინტერესი წახალისებული უნდა იყოს ყველა სახის აქტიობით, რომელიც შეესაბამება და ხაზს უსვამს მისი, როგორც წარსული მემკვიდრეობის ჭეშმარიტ ღირებულებებს და უზრუნველყოფს გაუმჯობესებულ ცოდნას და მისდამი პატივისცემას. ეს იქნება: სამეცნიერო კვლევების უზრუნველყოფა, საერთაშორისო დონეზე გამოცდილების ურთიერთგაცვლა, პუბლიკაციები, მონიტორინგის წახალისება, მედიის ქმედება ბაღის საჭიროებისა და განვითარების მიმართ ცნობიერების ამაღლების მიზნით, რათა დაცული იქნას ლანდშაფტები, ისტორიული მემკვიდრეობა თუ სხვა.

ლანდშაფტური არქიტექტურის ისტორიულ ობიექტებზე სამუშაოები იწყება ყველა სახის საწყისი მასალების მოპოვებით, რომელთა წყაროც შეიძლება იყოს საარქივო მასალები, სხვადასხვა ლიტერატურა დაწყებული მოგონებებით, მოგზაურობებით და ექსკურსიების აღწერით. გამოყენებული უნდა იქნას ასევე მხატვრული ლიტერატურა, ფერწერული ტილოები, ზეპირი გადმოცემები, მონათხრობები, სხვადასხვა საპროექტო მასალები და ბოლოს, ნატურალური კვლევები, რომლებიც დაფუძნებული უნდა იყოს შემდეგ რიგითობაზე: 1. პარკის საერთო სტრუქტურის მოძიება (არსებული ნარგაობა და ღია სივრცეების საზღვრების დადგენა, პარკის საერთო კომპოზიციის დადგენა, ნაგებობების და მცირე

არქიტექტურული ფორმების განთავსება და ა. შ.); 2. საპარკო ელემენტების გამოვლენა (რელიეფის ისტორიული ფორმების და ხეივანების გზების ქსელის დაზუსტება, ისტორიული მცენარეულობის ფიქსაცია და კვლევა, კარტოგრაფირება, წყლის მოწყობილობების ჰიდროტექნიკური კვლევა, მცირე ფორმების ზომების განსაზღვრა); 3. გამოვლენილი საპარკო ფორმების ანალიზი (საპარკო ელემენტების ურთიერთკავშირის განხილვა, მათი სტრუქტურის ანალიზი, საინტერესო იერ-სახის ნაგებობების დაგეგმარება, ოპტიკური ეფექტები, პარკის განვითარების ისტორია, მისი საგარეო კავშირები და ა.შ.); 4. კლასიკური პარკის ღირშესანიშნაობების აღრიცხვა (პარკის პასპორტის შექმნა, მცირე არქიტექტურული ფორმების, წყალსაცავების და საინჟინრო ნაგებობების ტაქსაცია და პასპორტირება, პარკის გამოყენების რეკომენდაციები).

ასეთი ანალიტიკური სამუშაოების ჩატარების შემდეგ შეიძლება გადასვლა უშუალოდ აღდგენით სამუშაოებზე. ობიექტზე ცალკეული ელემენტის ან ნაწილის მდგომარეობის შესაბამისად შეიძლება გამოყენებული იქნას აღდგენითი სამუშაოების სხვადასხვა ვარიანტი. მათ შორის, თუ ცენტრალურ ნაწილში წყალსაცავებია, რელიეფი შეიძლება რესტავრირებული იქნას, ხოლო მცირე არქიტექტურული ფორმები და ნაგებობები მათი ზომების დადგენამდე უნდა დაკონსერვდეს.

ობიექტის პირველი დათვალიერების ამოცანაა მისი გეგმის შედგენა საწყისი მომენტისათვის. იმავდროულად მოსაპოვებელია ცნობები ტერიტორიაზე პერსპექტიულ მშენებლობასთან დაკავშირებით და მის ირგვლივ საშიში ზონების რაოდენობის შესახებ. სასურველია რელიეფის შესახებ ინფორმაცია: ზედაპირული წყლების საერთო მიმართულება, ჩადაბლებები და ამაღლებები, ტერიტორიის სიმაღლე გარემოსთან მიმართებით. გეგმაზე უნდა იყოს აღნიშნული მაღალი მცენარეული საფარის, მინდვრის საფარის, ტბების, ღია ფერდობების, პარტერებისა და სხვა თარგების კონტურები. თუ ობიექტის ტერიტორიაზე არის წყალსაცავები, ისინი უნდა დაფიქსირდეს გენგეგმაზე. ნაგებობებიდან პირველ რიგში დატანილი უნდა იქნას არსებული ძირითადი შენობები, ხეები, დამბები, რაბები, საყრდენი კედლები; ასევე უნდა მოინიშნოს მცირე არქიტექტურული ფორმების და საპარკო ნაგებობების განთავსების შემორჩენილი ადგილები. ამ საზღვრებში ხდება ობიექტის დღევანდელი მდგომარეობის შედარება საპროექტო დოკუმენტაციასთან (არსებობის შემთხვევაში). აქვე უნდა მოინიშნოს დაკარგული რელიეფის ფორმები, მცენარეულობა, წყლები და ნაგებობები.

ნიადაგის კვლევა ტარდება შურფირებით და შურფირების შესაბამისი ნიადაგის ჭრილებით. ჭრილებზე ნაჩვენები უნდა იყოს გრუნტის წყლების დონე და მისი მონაცვლეობა გარკვეულ შუალედში.

მნიშვნელოვანი კვლევითი სამუშაოები ტარდება რელიეფის შესასწავლად, სადაც მოინიშნება გზა-ბილიკების და ხეივანების ქსელი.

ისტორიული მცენარეების გამოსავლენად სარგებლობენ ობიექტზე შექმნილი სტრუქტურის კვადრატების ბადით, რომელზეც მიხმულია სატაქსაციო ხეებისადმი არსებული ინტერესი. გადაწყვეტილების მიღება ლანდშაფტური ობიექტის ისტორიაზე არსებული სიცოცხლის უნარის მქონე თავისუფლად მზარდი ხეების სრული ლიკვიდაციის შე-

სახებ თუ დანაშაული არა, უადრესად მიზანშეუწონელია და მას უნდა მოვეკიდოთ ძალზე ფრთხილად იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ნებისმიერი ხე-მცენარეული ნარგაობა ვიდრე მიაღწევს ე. წ. „აყვავების ხანას“ და შევა სრული სიმწიფის ასაკში, რის შემდგომაც მისი ცვა-ლებადობა სტაბილიზირდება, სჭირდება არანაკლებ 60-80 წელი.

კვლევას ექვემდებარება ნარგაობა, რომელთა ასაკი წარმოადგენს ობიექტის ბიოგრაფიისათვის ინტერესს. ნარგაობის ხნოვანების დადგენა ხდება პლესლერის ბურღის საშუალებით, რითაც ნახვრეტი კეთდება ფესვის ყელიდან 1,3 მ სიმაღლეზე, რომლის მერქანზე ითვლება ღეროს გულგულიდან გამოტანილი მერქნის რგოლები. რგოლების მიხედვით დგინდება მცენარის განვითარების სხვადასხვა სასურველი თუ არასასურველი პერიოდები წლების მიხედვით. ხეების ასაკი 40 წლის შემდეგ განისაზღვრება 10 წლის სიზუსტით.

პარკის დათვალიერების შემდეგ კეთდება ანალიზი და შესაბამისად დაისმება შემდეგი კითხვები ობიექტის შესახებ: 1. რომელი იყო პარკის ყველაზე საუკეთესო პერიოდი; 2. ოპტიმალური ხედვის წერტილების შერჩევა პარკის ექსტერიერში და ინტერიერში; 3. საპარკო სივრცეების (ღია, ნახევრადღია და დახურული სივრცეების ლანდშაფტების ზომები და მათი ურთიერთკავშირი) მახასიათებლების შინაარსობრივი შედარება; 4. ცალკეული ავტორების მოსაზრებები ობიექტის მთლიანობის აღსაქმელად; 5. პარკში შენობა-ნაგებობებით დაკავებული და არადაკავებული ტერიტორიების შეფარდება; 6. ვარგისიანობის ხარისხის განსაზღვრა ობიექტის თანამედროვე გამოყენებისათვის.

პრობლემების ასეთი მცირე ჩამონათვალის დროსაც კი კვლევის მეთოდიკაში აუცილებლად უნდა იქნას შეტანილი არსებული ამოცანის სპეციფიკა.

როცა საუბარია ობიექტის კონსერვაციაზე, მაშინ საუბარი არის მავნე ზეგავლენების შემცირებაზე და დამცველი ზოლების შექმნაზე. ელემენტების კონსერვაცია სრულდება მისი ბუნებრივი თავისებურებების შესაბამისად. ეს ეხება რელიეფსაც და მცენარეულ საფარსაც. რა თქმა უნდა, პირველ რიგში აუცილებელია პარკის დაჭაობების აღმოფხვრა. ხდება არსებული გზა-ბილიკების საფარის სტაბილიზირება, ზედაპირული დრენაჟების აღდგენა, კიუვეტების გაკეთება, ფერდობების გამაგრება და სხვა.

ისტორიული ობიექტის რელიეფის სამუშაოების წარმოება უნდა მოხდეს ხელით ან მცირე მექანიზაციის მეშვეობით. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება ტერიტორიაზე შემავებული იქნას მძიმე მიწისმთხრელი ტექნიკა. ამისათვის მიღებული უნდა იქნას შესაბამისი ზომები.

რელიეფის კონსერვაციასთან ერთად ხდება მცენარეთა კონსერვაციაც. ამ დროს აუცილებელია შემდეგი პირველი რიგის ღონისძიებები: იკრძალება ყოველგვარი ჭრები, რომელიც არ არის დაკავშირებული კონსერვაციულ სამუშაოებთან; იჭრება მხოლოდ ხმელი ტოტები, წვეროები და კუნძები; ტარდება ხეთადგომის მკურნალობა; ხის ზხარების და ფულუროების მექანიკური დაზიანებების შეკეთება; მავნე მწერების და მავნებლების წინააღმდეგ ბრძოლა; ქცევადი ხეების დამუშავება და გატანა.

ტოტების, კუნძების და წვეროების გადანაჭერი ადგილები მუშავდება ანტიესპტიკებით, ზეთოვანი საღებავით ან თიხით.

ძვირფას ისტორიულ ხეებზე ფულუროს აღმოჩენის შემდეგ, მას ამოავსებენ. ფულუ-

როს მკურნალობას ახდენენ ასე: სარჩილავი ნათურათი გამოწვავენ ფულუროს შიგა ზედაპირს, ამავე ადგილებს გოზავენ ბიტუმით, შემდეგ მას ამუშავებენ თიხით, ფულუროს ამოაშენებენ აგურით ან აგურიანი ღორღით, ნახვრეტს ფარავენ ცემენტის და სილის ხსნარით, ხოლო ათეთრებენ ჩამქრალი კირით.

კონსერვაციის პერიოდში ატარებენ პარკების მცენარეულობის მავნე მცენარეებისაგან დაცვის ღონისძიებებს. ასეთი სამუშაოები ხორციელდება სპეციალისტების მიერ. არსებობს სპეციალური პრეპარატების რამდენიმე სახეობა, რომლებითაც ამუშავებენ მცენარეულობას: ზეთოვანი, მაგ., ქვანახშირის ფისი (მუქი ფერის ხსნარი); მინერალური, მაგ., თეთრი ფხვნილის სახით ფტორისტული ნატრიუმის ხსნარი ან საგოზავი, რომელზეც დამატებულია კირი; ემულსიის სახით, რომელიც დაიტანება ხეების ზედაპირზე სპეციალური გამასხურებლის მეშვეობით. პრეპარატებით დამუშავებამდე ხის ზედაპირებს ასუფთავებენ ჯაგრისით ხავსის, მღიერების, მტვერისა და ჭუჭყისაგან. პრეპარატები დაიტანება ფუნჯით, ფითხით ან გამასხურებლებით.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ძველი კუნძების შენარჩუნებას, რომლებიც დარჩა გამხმარი ხეების მოჭრის შემდეგ და შემორჩენილია პარკის შექმნის პერიოდიდან. მათ ასუფთავებენ სოკოებისა და ტალახისაგან, ჟღენტენ ანტისეპტიკით და იმისათვის, რომ არ მოხდეს კუნძების შემდგომი ღპობა, მისი ზედაპირი იფარება ხსნადი მინის ხსნარით, ხოლო კუნძის ირგვლივ კეთდება სადრენაჟო არხი.

ბუნებრივი საპარკო ელემენტების რეკონსტრუქციისას მნიშვნელოვანია ისტორიული პარკის ფართობის, რელიეფის და გზა-ბილიკების დატვირთვა. თუ ის მცირე ზომისაა ერთი, მეორე და მესამეც პარკში ვერ შეიცვლება, რადგან გზა-ბილიკების დაგრძელება შეუძლებელია ფართობის სიმცირის გამო, ხოლო ხეივნებისა და გზა-ბილიკების ქსელი დარჩება იგივე, მასთან ერთად ძვირფასი ისტორიული მცენარეების სახეობებიც რჩება ხელშეუხებელი.

რეგულარული სტილის ობიექტების სპეციფიკური თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ მათი რესტავრაცია კარგ ეფექტს განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში იძლევა, როდესაც იგი ხორციელდება ობიექტის მთელ ტერიტორიაზე ძველი იერსახე დაკარგული ნარგაობის ახალი, ჯერ კიდევ ფორმადამთავრებული შეცვლის პირობებში. თუმცა პრაქტიკულად ეს მეთოდი გამოიყენება ძალზე იშვიათად, ვინაიდან ლანდშაფტურ არქიტექტურაში სასიცოცხლო უნარის მქონე ზრდასრული ხეების მასიური მოჭრა იგივეა, რაც კულტურული ძეგლების ვანდალურად განადგურება. ამიტომ მიღებულია მათი ნაწილ-ნაწილ ფრაგმენტებად რესტავრაცია, რისთვისაც უაღრესად ხანგრძლივი დროით სპეციალისტებისა და მუშახელის მუდმივი დასაქმებაა საჭირო, რაც ხშირად ეკონომიკური თვალსაზრისით ვერ ხერხდება.

პარკის რეკონსტრუქციისას განსხვავებული მიდგომაა საჭირო მცირე არქიტექტურული ფორმებისადმი. ამ დროს თანამედროვე სამშენებლო მასალების, კონსტრუქციების და კომპოზიციების გამოყენება უნდა მოხდეს დიდი სიფრთხილით, რომ არ დაირღვეს და დამახინჯდეს ისტორიული გარემო. ეს შეიძლება მიღწეული იქნას: განსათავსებელი მცირე არქიტექტურული ფორმების რაოდენობის შეზღუდვით, მათი ზომების და ელემენტე-

ბის მასშტაბების ერთმანეთთან შესაბამისობით.

ისტორიული პარკის რესტავრაციის მთავარ ამოცანად ითვლება ისეთი გარემოს შექმნა, რომელშიც თანამედროვე ადამიანი თავს იგრძნობს თითქოს იგი დროის მანქანამ გადაისროლა რამდენიმე ათეული წლებით უკან. ასეთი ადგილის შესაქმნელად კი ღრმად უნდა იქნას შესწავლილი წარსულის გამოცდილება, საჭიროა ის პრინციპები, რასაც ეყრდნობდნენ წინაპრები და მარჯვედ იყენებდნენ მათ მიერ მოფიქრებული საპარკო სივრცეების ორგანიზებისათვის. რა თქმა უნდა, ასეთი გარემოს შექმნა თითქოს შეუძლებელია, მაგრამ მცდელობა აუცილებელია.

დიდი ასაკის ხეები - ეს უდიდესი მონაპაჟარი და დამადასტურებელია ბაღ-პარკების ძირძველობის და ისტორიულობისა. დიდი ხეების ვარჯები ქმნიან ფონს, რომლებიც აერთიანებენ საპარკო ნაგებობებს მცენარეებთან ერთად ერთიან ანსამბლში. ყველაფერი ეს კი იძულებულს ხდის გარემოს მცირე არქიტექტურული ფორმების რესტავრაცია ჩატარდეს გონივრულობის ფარგლებში, ითვალისწინებენ რა პარკში არსებულ ყველა ვიზუალურ კავშირებს.

დასკვნის სახით მცირე არქიტექტურული ფორმების რესტავრაციის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ გადაზრდილი ხეები პარკში უკვე ხედვის თვალსაზრისით ამცირებს საპარკო ნაგებობებს. ისინი ნაკლებად აღიქმება, ვიდრე ადრე. ეს გათვალისწინებული უნდა იქნას გარემოს აღდგენისას. იმავდროულად აუცილებლად გასათვალისწინებელია, რომ ბევრ პარკში მცირე არქიტექტურული ფორმები ერთდროულად კი არ დაიდგა, არამედ თანდათანობით სხვადასხვა ავტორების, სხვადასხვა დროს და სტილის შერჩევით.

დასკვნა: მწვანე მშენებლობის ისტორიული ძეგლები პარკებისა და ტყეპარკების სახით ქვეყნის ისტორიას დაკავშირებული ეპოქებთან და ისტორიულ პიროვნებებთან. ამდენად, მათ გაფრთხილება, სათანადოდ მოვლა-პატრონობა და აღდგენა სჭირდება. ეს კი განხორციელდება მათი შესაბამისი შესწავლით, ლანდშაფტური ტაქსაციის და შემდგომ გეგმაზომიერი რესტავრაციით, სადაც არ შეიძლება უგულვებელყოფილი იქნას ერთი ასაკოვანი თუნდაც ფულუროიანი ხის მდგომარეობა, შეცვლილი გზა-ბილიკების მიმართულება ან მცირე არქიტექტურული ფორმების ადგილმდებარეობა.

ლანდშაფტური არქიტექტურის ისტორიულ ობიექტებზე სამუშაოები იწყება ყველა საწყისი მასალების მოპოვებით და შემდგომ ისტორიკოსების, არქიტექტორების, ლანდშაფტის დიზაინერების და მშენებლების ჩართვით, რომლებიც არსებით კორექტირებას არ შეიტანენ ობიექტის პირვანდელ გეგმარებაში. ის უნდა განხორციელდეს ძეგლთა დაცვის შესაბამისი სამსახურის სპეციალური ნებართვით და კვალიფიცირებული სპეციალისტების მიერ.

ლიტერატურა

1. კილაძე რ., ივანიშვილი ა., კილაძე დ. - ლანდშაფტური ტაქსაცია ტყეპარკების მოწყობა და მართვა. ქუთაისი, 2024, 202 გვ.;
2. ხონელიძე ვ. ბალ-პარკების მშენებლობა და რესტავრაცია. ქუთაისი, 2013, 463 გვ.;
3. ვენეციის ქარტია 1964 <https://www.tbilisiarchitecture.net/ka/the-venice-charter-1964/>;
4. ისტორიული ბაღები - ფლორენციის ქარტია 1982 <https://batumelebi.netgazeti.ge/news/32154/>

Restoration of Historical objects in Green Construction Summary

In the recent period, aggression against green plants in the central areas of cities has become very frequent, as a result of which historical plants are often sacrificed, including old plants, which can have a completely different load in case of reasonable actions. Such an attitude has almost halved the areas of green areas in large cities, which worsens the ecological condition of the environment even more under the conditions of global warming.

The paper discusses the decisions taken regarding the historical objects of green construction, the definition of the historical garden, how the aged plants in it should be protected, including the damaged ones. It lists all the activities that can be carried out on ancient landscape objects, from preservation, conservation, restoration and even reconstruction. It is indicated on the basis of which these works can be carried out and in what sequence.